

УДК 332.01

Н. Кондратенко
В. КовтунN. Kondratenko
V. KovtunСОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ТА ПРАВОВІ АСПЕКТИ
МІЖРЕГІОНАЛЬНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

SOCIO-ECONOMIC AND LEGAL ASPECTS OF INTERREGIONAL COOPERATION

У статті розглянуто соціально-економічні та правові аспекти міжрегіонального співробітництва в умовах інтенсифікації інтеграційного процесу як одного з найважливіших факторів розвитку масштабного простору країни. Визначено основні функції міжрегіонального співробітництва. Доведено, що реалізація міжрегіональних проектів у сферах виробництва, послуг, інфраструктурного забезпечення сприяє поліпшенню соціально-економічної ситуації в регіонах, зокрема посиленню економічної взаємодії проблемних територій із регіонами-лідерами; створенню можливості для оволодіння ресурсами – як новими, так і тими, що раніше не використовувалися або використовувалися не повною мірою.

Ключові слова: міжрегіональне співробітництво, аспекти, регіон, забезпечення, фактор.

В статье рассмотрены социально-экономические и правовые аспекты межрегионального сотрудничества в условиях интенсификации интеграционного процесса как одного из важнейших факторов развития масштабного пространства страны. Определены основные функции межрегионального сотрудничества. Доказано, что реализация межрегиональных проектов в сферах производства, услуг, инфраструктурного обеспечения способствует улучшению социально-экономической ситуации в регионах, в частности усилению экономического взаимодействия проблемных территорий с регионами-лидерами; созданию возможности для овладения ресурсами – как новыми, так и теми, которые раньше не использовались или использовались не в полной мере.

Ключевые слова: межрегиональное сотрудничество, аспекты, регион, обеспечение, фактор.

The article deals with socio-economic and legal aspects of interregional cooperation in the conditions of intensification of integration process as one of the most important factors in the development of large-scale space of the country. The basic functions of interregional cooperation are determined. It is proved that the implementation of interregional projects in the areas of manufacturing, services, infrastructure security helps to improve socio-economic situation in regions, in particular to strengthen economic cooperation of problem areas with regional leaders; to create opportunities for mastering resources – both new and those that have not been used or not used in full.

Keywords: interregional cooperation, aspects, region, security, factor.

Актуальність проблеми. Сучасний розвиток економіки потребує вивчення та аналізу міжрегіональних зв'язків, особливо аспектів щодо їх управління та регулювання. Це пов'язано з тим, що економіку будь-якої держави прийнято розглядати головним чином у вигляді єдиного національного ринку, що являє собою органічну сукупність взаємодіючих між собою регіональних ринків досить відособлених територій (частин або економічних районів) країни.

Тобто весь внутрішній ринок України можна розглядати у вигляді єдиного економічного простору, що складається із сукупності географічно розрізнених регіональних ринків-регіонів країни, які безпосередньо взаємодіють один з одним на рівні загального міжрегіонального ринку країни. Багатосторонній характер міжрегіонального співробітництва дає певні шанси переглянути ці підходи та сконцентрувати увагу на ефективній міжрегіональній взаємодії та горизонтальній інтеграції основних територіально-виробничих комплексів держави для поліпшення добробуту населення країни, стійкого зростання всіх видів виробництва в регіонах і економічної безпеки України в цілому.

Аналіз останніх наукових досліджень. Питання розвитку міжрегіонального співробітництва викладені у роботах Беленького П. Ю. [1], Гонти О. І. [2], Долішного М. І. [3, 4], Макогон Ю. В. [6], Мікули Н. А. [7], Студеннікова І. В. [8] та ін. Разом з тим ряд питань, пов'язаних з розробкою перспективної політики міжрегіонального співробітництва як фактора економічного зростання регіонів України не отримали детального розгляду в наукових працях.

Основною метою статті є розгляд соціально-економічних та правових аспектів міжрегіонального співробітництва в умовах інтенсифікації інтеграційного процесу як одного з найважливіших факторів розвитку масштабного простору країни.

Викладення основного матеріалу дослідження. Інтеграційна взаємодія регіональних систем формує різноманіття можливостей прискорення та підвищення ефективності їх розвитку, що виходить далеко за рамки використання екстенсивних підходів, механізмів та інструментів, орієнтованих на розширення простору їх застосування та отримання об'ємних результатів. Еволюція сучасного суспільно-господарського простору орієнтована на докорінну перебудову його заснування, тобто, на глибоке перетворення технологічного базису, людського фактора, а також способів організації відтворювального процесу. Інтенсивний розвиток інтеграційної взаємодії регіональних систем забезпечує досягнення великих результатів і вихід учасників цієї взаємодії на якісно новий рівень функціонування капіталу, ресурсної бази, соціально-економічної інфраструктури та інституційного середовища. Це є основними умовами плідного міжрегіонального співробітництва.

Вивчаючи закордонний досвід міжрегіонального співробітництва, треба звернути увагу на те, що співробітництво між регіонами у Європі робить важливий внесок у зміцнення демократичної та політичної стабільності у державах – членах ЄС, в їх економічний, екологічний, культурний та соціальний розвиток. Є значні досягнення такої співпраці, особливо у сферах соціальної згуртованості, навколишнього середовища, культури і освіти. «Регіони є головними підвалинами демократії; вони – опора культурного різноманіття в Європі, головні партнери в соціальному та культурному розвитку. Тому саме вони мають взяти на себе відповідальність у тих галузях, де в них є перевага: в економіці, культурі, захисті довкілля, в регіональному та загальнодержавному плануванні, науці тощо» [5].

Практична реалізація в Україні нової регіональної політики передбачає новий формат відносин регіонів з центром, нові важелі та механізми впливу на регіональну політику, які ґрунтуються на зростанні ініціативи та посиленні відповідальності регіональної влади.

Точки зростання, що впливають на розвиток регіону, – це механізми, які не тільки приваблюють, але й створюють спеціалізовані фактори. До таких механізмів відноситься, в першу чергу економічна політика регіону, що включає інвестиційну, інноваційну, промислову та кластерну політику та інструменти їх реалізації. Регіональна політика, яка дозволяє забезпечувати стійкий розвиток регіону як підґрунтя для міжрегіонального співробітництва, повинна спиратися на такі ключові напрямки: економічну, соціальну і екологічну політики (рис. 1).

Враховуючи особливості регіонального розвитку в сучасній економіці і виявлені закономірності, доцільно формувати систему управління розвитком регіону на основі таких принципів: 1) принцип збалансованого поєднання централізації і децентралізації; 2) принцип наукової обґрунтованості; 3) принцип стратегічності; 4) принцип інноваційності; 5) принцип приватно-державного партнерства; 6) принцип мобільності та адаптованості; 7) принцип субсидіарності; 8) принцип ресурсного забезпечення закріпленої компетенції; 9) принцип ситуаційності дій.

Інтенсифікація інтеграційного процесу як одного з найважливіших факторів міжрегіонального співробітництва обумовлює активний пошук адекватних їй нових механізмів, стратегій та інструментів, націлених на глибоке перетворення взаємодіючих регіональних систем. До них слід віднести глобальні інвестиційні проекти, які в сучасних умовах стають прискорювачами розвитку національних економік та регіональних систем. Ці проекти мають потужний кумулятивний ефект, що охоплює всі рівні організації соціально-економічних відносин.

Сьогодні принципово важливим є розкриття взаємозв'язків між інтеграційною взаємодією складових масштабного простору країни і потребами існуючих у цьому просторі відносин. При цьому необхідно враховувати те, що кожна регіональна система певним чином включена в національну систему, володіє якістю інтегрального суб'єкта соціально-економічних відносин і власним потенціалом розвитку. В основі регіональної системи лежить стійка спільність людей, що населяють дану територію і створюють на ній різні форми суспільно-господарського життя.

Дослідження існуючих процесів міжрегіонального співробітництва в Україні дає можливість виділити першочергові завдання, які, на думку автора, потребують комбінування всіх наявних ланок взаємодіючих регіональних систем: консолідація регіональних інфраструктур, що дозволить знизити витрати господарського процесу та соціальних комунікацій; обмін інституційними елементами, необхідними для подолання бар'єрів між регіональними системами; формування інтеграційних структур капіталу, що володіють необхідною конкурентоспроможністю і певним потенціалом розвитку для функціонування на світовому ринку; розширене відтворення кваліфікованої робочої сили і людського капіталу, що виступають як вирішальні умови для переходу взаємодіючих регіональних систем до

«економіки знань»; підтримка державної влади щодо узгодження економічних і політичних перетворень; задіяння якісно нових механізмів та інструментів державного адміністрування й соціально-економічного регулювання; раціональне використання наявних ресурсів, які в умовах міжрегіонального співробітництва не тільки знаходять додаткові можливості для ефективної реалізації, а й відчувають підвищений тиск з боку учасників інтегрованого ринку.

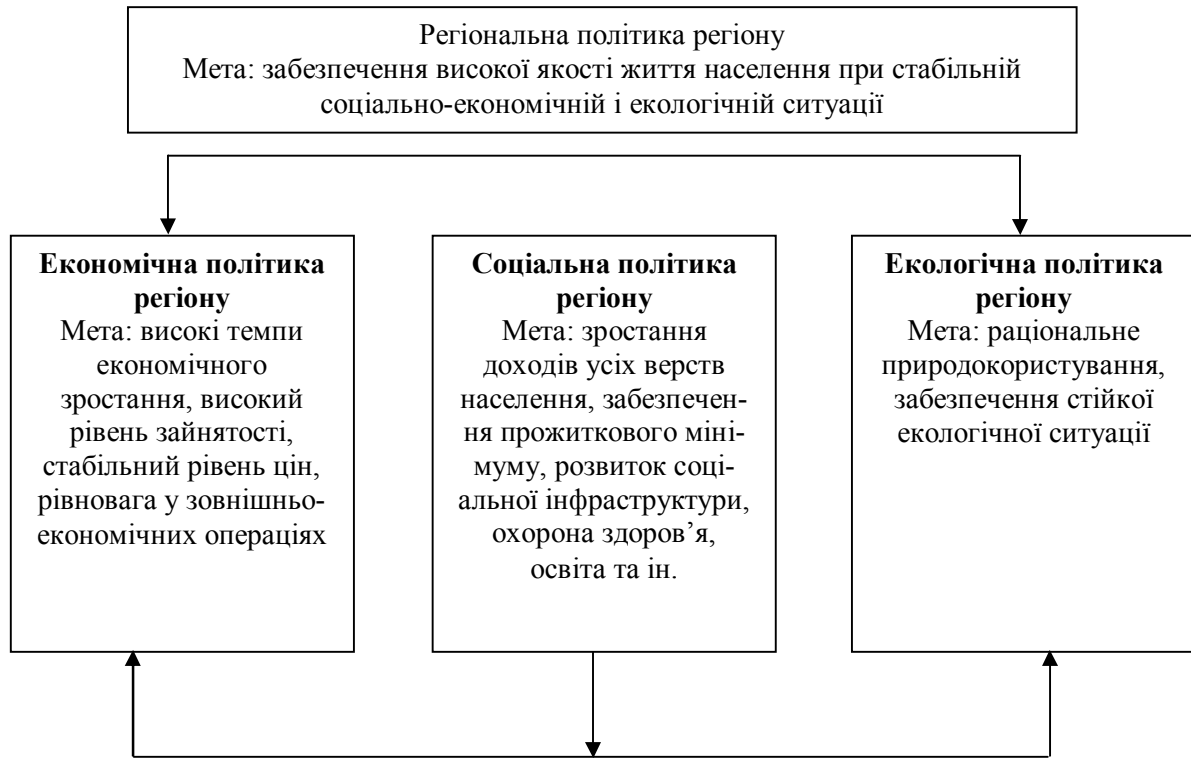

Рис. 1. Основні напрямки регіональної політики, яка забезпечує міжрегіональне співробітництво

Виходячи з виділених завдань, зробимо спробу розкрити функціональний зміст міжрегіонального співробітництва (рис. 2).

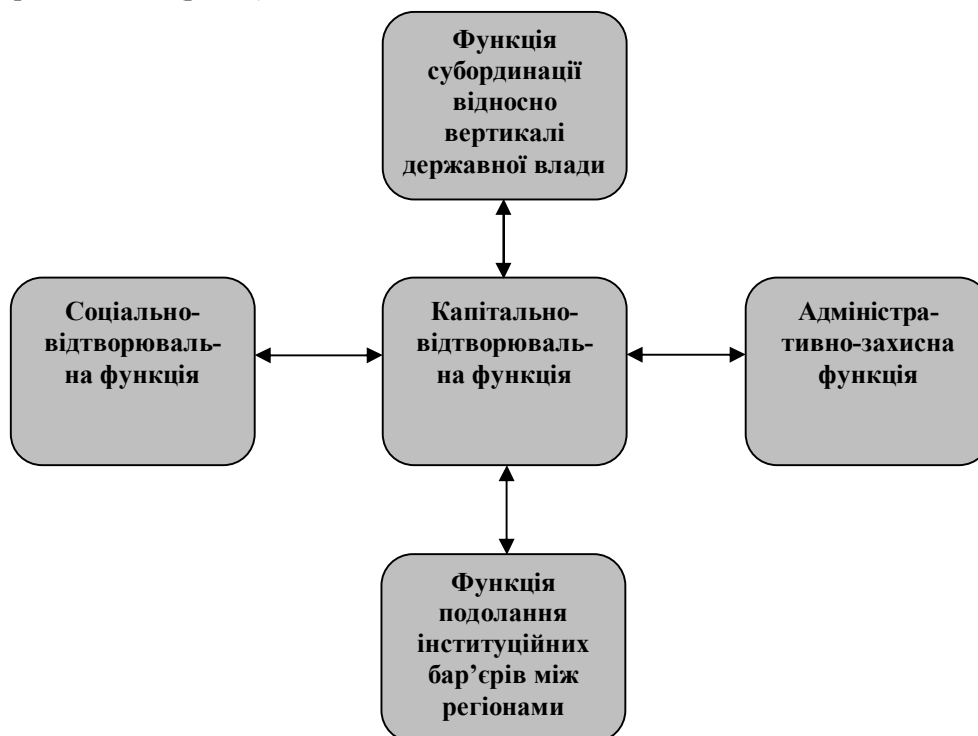

Рис. 2. Основні функції міжрегіонального співробітництва

Воно представлено такими основними функціями: функція, спрямована на створення ефективного інституційного середовища міжрегіонального співробітництва та подолання інституційних бар'єрів між регіонами; капітально-відтворювальна функція, спрямована на ефективну інтеграцію елементів функціонуючого капіталу і відтворювальних процесів регіональних систем; соціально-відтворювальна функція, націлена на інтеграцію людського фактора та соціальних комунікацій взаємодіючих регіональних систем; адміністративно-захисна функція, що забезпечує реалізацію потреби в захисті та раціональне використання наявних природних і людських ресурсів; функція субординації відносно вертикалі державної влади, що забезпечує нову якість державного адміністрування і регулювання, необхідну для міжрегіонального співробітництва.

В Україні серед основних чинників, що стримують розвиток міжрегіонального співробітництва, можна виділити такі: слабкість інституційної бази регіонального розвитку, яка стримує міжрегіональне співробітництво; недостатній рівень фінансової підтримки міжрегіональних проектів як з боку уряду, так і з боку місцевих органів влади; відсутність навичок спільного планування розвитку регіонів України.

Одним із вагомих результатів реалізації міжрегіонального співробітництва може стати формування міжрегіональних кластерів, які, зокрема, надають якісно нові можливості для урбанізації простору інтеграційної взаємодії, зокрема: інфраструктуру забезпечення життєвих потреб розширеного місцевого співтовариства; концентрацію функціонуючого капіталу; переплетення соціальних комунікацій; центри інноваційного зростання.

В інституційно-правовому плані є низка проблем щодо практичної реалізації міжрегіонального співробітництва. Розвиток міжрегіонального співробітництва в Україні потребує нормативно-правової підтримки. Вона повинна здійснюватися за такими основними напрямками:

- 1) законодавче затвердження понять «міжрегіональне співробітництво» та «міжмуніципальне співробітництво»;
- 2) визначення єдиного центрального органу виконавчої влади, уповноваженого з питань формування та забезпечення реалізації державної політики з питань міжрегіонального та міжмуніципального співробітництва;
- 3) унормування розвитку міжрегіонального співробітництва як пріоритету у стратегіях регіонального розвитку;
- 4) унормування активізації діяльності агентств регіонального розвитку у напрямках підготовки спеціалістів з питань реалізації проектів міжрегіонального (міжмуніципального) співробітництва;
- 5) розвиток та практичне використання різноманітних форм залучення представників публічної влади, неурядових організацій, бізнесу, населення до розробки та реалізації проектів міжрегіонального співробітництва.

Розвиток міжрегіонального співробітництва передбачає найбільш раціональний територіальний поділ праці і на цій основі організацію взаємовигідної міжрегіональної торгівлі засобами виробництва, продукцією виробничо-технічного призначення, споживчими товарами і т.д. На стадії економічного підйому спостерігається випереджаюче зростання торгового обміну порівняно зі зростанням виробництва, а для стадії рецесії, коли відбувається стиснення ринків, характерне зменшення частки міжрегіонального обороту у ВВП.

Рівень якості міжрегіонального співробітництва – це, у першу чергу, системна характеристика діяльності органів виконавчої влади та посадових осіб усіх рангів і рівнів. Вона оцінюється за суспільною значимістю цілей і планованих результатів з точки зору повноти та ефективності їх досягнення в заданих ресурсних, часових, масштабних та інших параметрах.

Рівень якості міжрегіонального співробітництва в сучасному уявленні – це, головним чином, професійні здібності, знання, вміння та кваліфіковані дії керівників і фахівців органів управління щодо ефективної організації взаємодії всіх категорій населення, підприємницьких, громадських, державних та муніципальних структур по досягненню цілей і задумів щодо реалізації міжрегіональних проектів, що створюють нову якість життєдіяльності людей.

Висновки. Для успішного здійснення міжрегіонального співробітництва потрібні партнерство та зміни у розширенні співпраці на регіональному рівні, яка є джерелом цього співробітництва. Реалізація міжрегіональних проектів у сферах виробництва, послуг, інфраструктурного забезпечення сприяє поліпшенню соціально-економічної ситуації в регіонах, зокрема посиленню економічної взаємодії проблемних територій із регіонами-лідерами; створенню можливості для оволодіння ресурсами – як новими, так і такими, що раніше не використовувалися або використовувалися не повною мірою.

Список використаної літератури

1. Беленький П. Ю. Формування та розвиток системи міжрегіонального та транскордонного співробітництва в Україні / П. Ю. Беленький, Н. А. Мікула // Регіональна економіка. – 2001. – № 3. – С. 61–74.
2. Гонта О. І. Теоретичні підходи до регіоналізму в умовах глобалізації / О. І. Гонта // Проблеми розвитку внешнеэкономических связей и привлечения иностранных инвестиций: региональный аспект : сб. науч. тр. – Донецк : ДонНУ, 2007. – С. 154–160.
3. Долішній М. І. Європейський досвід – у практику діяльності регіонів України / М. І. Долішній // Зовнішньоекономічний кур'єр. – 2002. – № 5–6. – С. 3–4.
4. Долішній М. І. Глобалізація та її регіональні виміри / М. І. Долішній, У. Садова, Л. Семів // Регіональна економіка. – 2002. – № 3. – С. 7–24.
5. Люк Ван ден Бранде. Передмова до Декларації АЄР щодо регіоналізму в Європі.
6. Макогон Ю. В. Форми и направления межрегионального трансграничного сотрудничества : [монографія] / Ю. В. Макогон, В. И. Ляшенко. – Изд. 2-е, испр. и доп. – Донецк : Юго-Восток, Лтд, 2003. – 512 с.
7. Мікула Н. Деякі аспекти розвитку міжрегіонального та транскордонного співробітництва у Карпатському регіоні / Н. Мікула, В. Демченко // Podnikatel'skeprostrediea regionalne aspektu rozvoja / zb. Studii pod red. P. Kuzmisiin. – Presov : ManaCon, 2003. – С. 189–199.
8. Студенніков І. Транскордонне співробітництво та його місце в регіональному розвитку / І. Студенніков // Регіональна політика в країнах Європи: Уроки для України / Київ. центр Ін-ту Схід-Захід ; за ред. С. Максименка. – К. : Логос, 2000. – С. 138–167.
9. Мельник Л. Г. Основи стійкого розвитку : навч. посіб. / Л. Г. Мельник. – Суми : Університетська книга, 2005. – 654 с.
10. Стратегія соціально-економічного розвитку регіону (на прикладі Волинської області) : [монографія] / М. А. Хвесик, Л. М. Горбач, Н. В. Вишнеvsька, Ю. М. Хвесик. – К. : Кондор, 2004. – 376 с.
11. Щепак В. В. Особливості соціально-економічної системи регіону / В. В. Щепак // Економіка Криму. – 2010. – № 2 (31). – С. 36–41.

References

1. Bielienkyi, P.Yu. and Mikula, N. A. (2001) Formation and development of the system of interregional and transboundary cooperation in Ukraine. *Rehionalna ekonomika*, (3), pp. 61–74.
2. Honta, O. I. (2007) Theoretical approaches to regionalism in globalization conditions. *Problemy razvitiya vneshneekonomicheskikh svyazei i privilecheniya inostrannykh investitsii: regionalnyy aspekt*: collection of scient. works. Donetsk: DonNU, pp. 154–160.
3. Dolishnii, M. I. (2002) European experience – in the practice of Ukrainian regions activity. *Zovnishnoekonomichniy kurier*, (5–6), pp. 3–4.
4. Dolishnii, M. I., Sadova, U. and Semiv, L. (2002) Globalization and its regional dimensions. *Rehionalna ekonomika*, (3), pp. 7–24.
5. Liuk Van den Brande. Preface to Declaration of AER concerning the regionalism in the Europe.
6. Makohon, Yu. V. and Liashenko, V. I. (2003) Forms and directions of interregional transboundary cooperation. 2nd ed. Donetsk: Yuho-Vostok, Ltd, 512 p.
7. Mikula, N. and Demchenko, V. (2003) Some aspects of the development of interregional and transboundary cooperation in Carpathian region. *Podnikatelskeprostredie a regionalne aspektu rozvoja*: zb. Studii pod red. P. Kuzmisiin. – Presov: ManaCon, pp. 189–199.
8. Studennikov, I. (2000) Transboundary cooperation and its place in regional development. In: S. Maksymenko (Ed.) *Regional policy in the countries of Europe: lessons for Ukraine* / Kyiv. tsentr In-tu Skhid-Zakhid. Kyiv: Lohos, pp. 138–167.
9. Melnyk, L. G. (2005) *Fundamentals of sustainable development*. Sumy: Universytetska knyga, 654 p.
10. Hvesyk, M. A., Gorbach, L. M., Vyshnevskaya, N. V. and Hvesyk, Yu. M. (2004) *The strategy of social-economic development of a region (on the example of Volhynia region)*. Kyiv: Kondor, 376 p.
11. Shhepak, V. V. (2010) Peculiarities of social-economic system of a region. *Ekonomika Krymu*, 2 (31), pp. 36–41.

Стаття надійшла до редакції 03.12.2014.

Статтю представляє д.е.н. Н. О. Кондратенко, доцент, професор кафедри менеджменту і маркетингу в міському господарстві Харківського національного університету міського господарства імені А. М. Бекетова.